

ELS CONCILIS ECLESIASTICS DE LA TARRACONENSIS DURANT EL SEGLE V*

JOSEP VILELLA MASANA**

El sínode que va tenir lloc a Tarragona el 6 de novembre del 516¹ constitueix la primera fita sòlida de l'activitat conciliar eclesiàstica tarraconense. Són d'aquesta assemblea episcopal les actes més velles de què disposem actualment per conèixer el decurs sinòdic de la *Tarraconensis*² A començaments del segle VI, ja feia molt de temps, però, que, en aquesta província, es portaven a terme concilis³, així ho palesen els testimoniatges que ens han arribat de l'Antiguitat.

Malgrat ser escassa i poc específica, aquesta documentació facilita

*. Aquest estudi s'ha realitzat gràcies a la concessió del projecte d'investigació PS94-0242 subvencionat per la DGICYT.

** Universitat de Barcelona

1. La Col·lecció Canònica Hispana data durant el dia 6 de novembre del sisè any de regnat de Teodoric -cf. MARTINDALE, J. R. (1980): *The Prosopography of the Later Roman Empire II* (A.D. 395-527), Cambridge, p. 1077-1084, *Fl. Theodericus* 7- i del consolat de Pere -cònsol l'any 516, cf. MARTINDALE, *The Prosopography...*, citat, p. 871, *Fl. Petrus* 28- la celebració d'aquest concili: *Conc. Tarrac.* (516), ed. de MARTÍNEZ, G., i RODRÍGUEZ, F. (1984): *La Colección Canónica Hispana*, IV, Madrid, p. 271, líns. 28-29.

2. Pel que fa a aquestes actes, cf. MARTÍNEZ i RODRÍGUEZ, *La Colección...*, citat, p. 269-281.

3. La carta -no conservada- que el bisbe de Tarragona Himeri adreçà a Roma per tal de consultar diferents qüestions disciplinàries sembla recollir punts tractats prèviament en sínodes provincials. Coneixem bona part del contingut d'aquesta carta mitjançant la resposta de Sirici -ep. 1- a Himeri, datada el dia 11 de febrer del 385, amb la indicació del consolat d'Arcadi i Bautó -cf. JONES, A. H. M., MARTINDALE, J. R., i MORRIS, J. (1971): *The Prosopography of the Later Roman Empire I* (A.D. 260-395), Cambridge, p. 99, *Flavius Arcadius* 5, i p. 159-160, *Flavius Bauto*-. Quant al text d'aquesta carta de Sirici, cf. SIRICIVS, *Ep.*, 1, PL 13, col. 1131-1147.

un seguit de dades relatives a la història conciliar tarraconense d'època antiga que hom no pot menysprear, encara que sovint no hagin estat preses -o no totalment preses- en consideració per la recerca dedicada als sínodes de la *Tarraconensis*⁴ o d'*Hispania*⁵. És, precisament, la fixació i la valoració d'aquestes dades -directes o indirectes- referents als concilis eclesiàstics tarraconenses del segle V, el que ens proposem fer. Es tracta de les proporcionades per l'*ep.* 3 d'Innocenci I, l'*ep.* 11* de Consenci i la correspondència que Ascani i altres bisbes mantenen amb Hílar, dades, totes elles, que exposem de manera cronològica i contextualitzada⁶.

* * *

L'*ep.* 3 d'Innocenci I

El sínode celebrat a Toledo durant els set primers dies de setembre de l'any 400 decidí exculpar tots aquells que, en aquest concili, havien condemnat el priscil·lianisme, sempre que, és clar, aquesta resolució fos ratificada -excepte per Vegetí- pels bisbes de Roma i Milà, a instàncies dels quals s'havia convocat el concili⁷. Però el moderat i reconciliador sínode de

4. RAVENTÓS, J. (1993): Concilis Provincials Tarraconenses. Revisió de la cronologia, 25 anys de servei episcopal. *Miscel·lània Dr. Ramon Torrella i Cascante*, Tarragona, p. 179-191, p. 181, únicament esmenta, pel període anterior al sínode de Tarragona del 516, dos concilis, el documentat per Consenci -vegeu nota 55- i un dels sínodes evidenciats per la correspondència d'Ascani i d'altres bisbes de la *Tarraconensis* amb Hílar -vegeu notes 83-87-. MARQUÈS, J. M. (1994): *Concilis Provincials Tarraconenses*, Barcelona, p. 12-16, es refereix als concilis de l'església antiga i, pel que fa a aquells dels quals no s'han conservat actes, només s'al·ludeix al concili testimoniat per Consenci -vegeu nota 55.

5. Cf. per exemple: MARTÍNEZ, G. (1972): Concilios nacionales y provinciales, *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* (dir. per Q. Aldea, T. Marín i J. Vives), I, Madrid, p. 537-577, p. 559; RAMOS-LISSÓN, D. (1986): Los concilios hispánicos antes de la conversión de Recaredo, *Historia de los concilios de la España romana y visigoda* (per J. Orlandis i D. Ramos-Lissón), Pamplona, p. 23-159.

6. Les edicions dels textos citats només s'indiquen en la primera menció que fem d'aquests textos.

7. Respecte al concili I de Toledo, cf.: RAMOS-LISSÓN, Los concilios hispánicos..., citat, p. 80-97; VILELLA, J. (1994): La correspondencia entre los obispos hispanos y el papado durante el siglo V, *Studia Ephemeridis Augustinianum*, 46, p. 457-481, p. 458-462; ID. (1996): Priscilianismo galaico y política antipriscilianista durante el siglo V, *III Congreso Peninsular de Historia Antigua*, Vitoria, en premsa.

Toledo no sols no apaivagà les divisions episcopals hispanes, sinó que les va incrementar. Poc després de la seva celebració, els bisbes de la *Baetica* i de la *Carthaginensis* decideixen separar-se dels seus col·legues de les altres províncies hispanes a causa de la readmissió, en el seu rang, dels galaics⁸.

Aquesta situació cismàtica explica el retard a sotmetre a Roma la corroboració de la decisió del concili del 400. L'*ep.* 3 d'Innocenci I -adreçada als que havien participat en el sínode de Toledo- documenta el viatge que el bisbe Hilari realitza a Roma abans del 408/409, versemblantment en nom dels que havien assistit al concili de Toledo⁹. Innocenci I escriu aquesta carta després d'exposar Hilari, davant del consell episcopal romà, la situació en què es trobava l'església hispana¹⁰. Però, a més de versar sobre la divisió eclesiàstica¹¹ -sens dubte, l'aspecte central de la carta-, l'*ep.* 3 d'Innocenci I també es fa ressò d'altres qüestions exposades per Hilari al pontífex i al seu consell.

A l'hora de dictaminar sobre les transgressions disciplinàries que li havien estat exposades per Hilari, Innocenci I estipula -de manera més o menys explícita- que algunes conductes siguin dilucidades en concilis provincials. Pel que fa a la *Tarraconensis*, es diu que el bisbe Minici havia ordenat, a Girona, un bisbe en contra dels cànons nicens, la qual cosa havia originat la queixa de l'episcopat tarraconense¹² -protesta que sembla for-

⁸. INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 2-4, *PL* 20, col. 486-489. És evident que aquestes decisions col·legiades només poden haver estat preses en uns concilis provincials.

⁹. CHADWICK, H. (1976): *Priscillian of Avila. The Occult and the Charismatic in the Early Church*, Oxford, p. 185, afirma que els documents del concili I de Toledo arriben a Roma poc després d'haver-se celebrat aquest sínode. Considerem, però, amb Ch. Pietri, que el viatge d'Hilari a Roma és el "recurs diferit" de Toledo, cf. PIETRI, Ch. (1976): *Roma Christiana. Recherches sur l'Église de Rome, son organisation, sa politique, son idéologie de Miltiade à Sixte III (311-440)*, II, Roma, p. 1062. Per a la cronologia de l'*ep.* 3 d'Innocenci I, cf. VILELLA, *La correspondencia...*, citat, p. 462, nota 17.

¹⁰. INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 1, col. 486.

¹¹. Innocenci I estipula que les províncies eclesiàstiques dissidents s'han de retractar, evidentment mitjançant la realització d'un concili.

¹². INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 5, col. 489-490. Cf.: ID., *Ep.*, 3, 1, col. 486; ID., *Ep.*, 3, 9, col. 492; *Conc. Tolet. I (400)*, ed. de MARTÍNEZ i RODRÍGUEZ, *La Colección...*, citat, p. 327-328, lín. 60-63. El cànon de Nicea transgredit sembla que és el sisè, cf. *Conc. Nicaen.* (325), ed. de JOANNOU, P.-P. (1962): *Fonti. Fascicolo IX. Discipline générale antique*, I, 1, Grottaferrata, càn. 6, p. 28-29.

malitzar-se en un sínode-. Segons estableix Innocenci I, el bisbe ordenat irregularment ha de ser deposat i Minici ha de ser jutjat -d'acord amb els cànons de Nicea- per un concili de la *Tarraconensis*¹³.

L'ep. 11* de Consenci

La *Tarraconensis* no es va veure massa trasbalsada per l'arribada i assentament de bàrbars a la Península Ibèrica i, a partir del 418 -establiment dels visigots a Aquitània-, aquesta província ja torna a ser sota la completa autoritat imperial, una autoritat que, per exemple, condemna durament el priscil·lianisme¹⁴. És just en aquest moment quan té lloc la croada antipriscil·lianista de Frontó¹⁵, personatge que estava a Tarragona -on havia cons-

¹³. INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 5, col. 489. Innocenci I també estableix que es realitzin altres concilis a *Hispania*, cf.: INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 5, col. 489; ID., *Ep.*, 3, 8, col. 491. Cf. ID., *Ep.*, 3, 1, col. 486.

¹⁴. Cf.: CT, XVI, 5, 40 (407), ed. de MOMMSEN, Th. i KRUEGER, P. (1905): *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondinis*, I, 2, Berlín, p. 867-868; CT, XVI, 5, 43 (408), p. 869; CT, XVI, 5, 48 (410), p. 871; CT, XVI, 5, 59 (423), p. 876; CT, XVI, 5, 65 (428), p. 878; *Const. Sirmond.*, 12 (407), ed. de MOMMSEN i KRUEGER, *Theodosiani libri...*, citat, p. 916. Vegeu nota 58.

¹⁵. Cf. AMENGUAL, J (1991): *Els orígens del cristianisme a les Balears*, I, Palma de Mallorca, p. 264-265. En relació amb l'activitat realitzada per Frontó a la *Tarraconensis* i a la informació que proporciona l'ep. 11*, cf.: AMENGUAL, J. (1979-1980): Informacions sobre el priscil·lianisme a la *Tarraconense* segons l'ep. 11 de Consenci (any 419), *Pyrenae*, 15-16, p. 319-338; LA BONNARDIÈRE, A. M. (1983): Du nouveau sur le priscillianisme (ep. 11*), *Les lettres de Saint Augustin découvertes par Johannes Divjak*, París, p. 203-214; MOREAU, M. (1983): *Lecture de la Lettre 11* de Consentius à Augustin: un pastiche hagiographique?*, *Les lettres...*, citat, p. 215-222; ID. (1987): *Lettre 11**, *Oeuvres de Saint Augustin (BA, 46 B)*, París, p. 479-488; GARCÍA MORENO, L. A. (1988): Nueva luz sobre la España de las invasiones de principios del siglo V. La epístola XI de Consencio a S. Agustín, *Verbo de Dios y palabras humanas*, Pamplona, p. 153-174; AMENGUAL, J. (1984): L'església de Tarragona al començament del segle V, segons la correspondència de Consentius a sant Agustí, *Randa*, 16, p. 5-17, p. 9-17; ID. (1994): Vestigis d'edifici a les cartes de Consenci i Sever, *III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica*, Barcelona, p. 489-497

truït un monestir¹⁶- i que actua seguint les directrius¹⁷ de Consenci¹⁸, un bon coneixedor de les controvèrsies teològiques i un perit antiherètic, que, quan té lloc l'acció de Frontó, vivia a les Balears -amb molta probabilitat a Menorca- a on, versemblantment, havia arribat fugint dels bàrbars (?)- des de la *Tarraconensis*¹⁹, província de la qual coneixia molt bé els àmbits eclesiàstics i doctrinals²⁰. En l'organització del seu pla antipriscilianista, Consenci actua, des de les Balears -en aquest moment un baluard de l'ortodòxia politicoreligiosa imperial²¹-, en estreta col·laboració amb el bisbe d'Arle Patrocle²², un amic i familiar del *magister utriusque militiae* Constanci²³.

16. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 1, *apud* AVGVSTINVS, *Ep.*, CSEL 88, p. 52, líns. 20-21.

17. Vegeu notes 31-32 i 34-35.

18. Cf.: GAMS, P. B. (1864): *Die Kirchengeschichte von Spanien*, II, 1, Ratisbona, p. 402-403; SEGUÍ, G. (1937): *La Carta-Encíclica del obispo Severo. Estudio crítico de su autenticidad e integridad con un bosquejo histórico del cristianismo balear anterior al siglo VIII*, Palma de Mallorca, p. 108; CHADWICK, *Priscillian...*, citat, p. 11 i 154-155; AMENGUAL, J. (1979): Noves fonts per a la història de les Balears dins el Baix Imperi, *Bollet de la Societat Arqueològica Lulliana*, 37, p. 99-111, p. 99-108; LÓPEZ, A. (1980): *Estudios histórico-críticos sobre el priscilianismo*, Santiago de Compostela, p. 166-176; MORIONES, F. (1980): San Agustín y Consencio. Carta de san Agustín a Consencio sobre la razón y la revelación, *Augustinus*, 25, p. 29-50; ROBLES, L. (1980): San Agustín y la cuestión priscilianista sobre el origen del alma. Correspondencia con autores españoles, *Augustinus*, 25, p. 51-69; AMENGUAL, J. (1982): Aspectes culturals i relacions marítimes de les Balears durant el Baix Imperi, *Estudis històrics menorquins*, 1, sense paginació; WANKENNE, J. (1983): La correspondance de Consentius avec saint Augustin, *Les lettres...*, citat, p. 225-242; AMENGUAL, *L'església...*, citat, p. 5-9; ID. (1987): *Consenci. Correspondència amb sant Agustí*, I, Barcelona (Fundació Bernat Metge), p. 14-19; ID., *Els orígens...*, citat, p. 179-258 i 264.

19. Cf. AMENGUAL, *Noves fonts...*, citat, p. 103-104; ID., *Els orígens...*, citat, p. 217-223.

20. Vegeu nota 37.

21. Cf.: VILELLA, J. (1988): Relacions comercials de les Balears des del Baix Imperi fins als àrabs, *Les Illes Balears en temps cristians fins als àrabs*, Maó, p. 51-58, p. 56, nota 18; ID. (1988-1989): Hispània i l'Imperi Romà durant els segles V i VI, *Acta Arqueològica de Tarragona*, 2, p. 47-54, p. 48; ID. (1990): La política religiosa del Imperio Romano y la cristiandad hispánica durante el siglo V, *Antigüedad y Cristianismo*, 7, p. 385-390, p. 385-388; ID. (1994): *Advocati et patroni*. Los santos y la coexistencia de romanos y bárbaros en *Hispania*, III Reunión d'Arqueologia Cristiana Hispánica, Barcelona, p. 501-506, p. 501-503.

22. Vegeu nota 33.

23. PROSPER, *Epit. Chron.*, a. 412, *MGH aa 9, Chronica minora* 1, p. 466, cf. GRIFFÉ, E. (1966): *La Gaule Chrétienne à l'époque romaine*, II, París, p. 146-154. Per a Constanci, cf. també MARTINDALE, *The Prosopography...*, citat, p. 321-325, *Fl. Constantius* 17. Vegeu notes 21 i 51.

L'actuació de Frontó es troba testimoniada pel relat²⁴ que, en la seva *ep. 11*^{*25}, Consenci en féu a Agustí, el qual, un any després d'haver-la rebuda, la respondrà en el seu *Contra mendacium*²⁶. Segons la narració de Consenci, l'activitat antipriscilianista de Frontó a la *Tarraconensis* dura un any²⁷, iniciant-se amb l'aplicació, per Frontó, de les instruccions rebudes de Consenci²⁸ i conclouent-se -com veurem- amb la celebració, en aquesta província, d'un concili i amb la convocatòria d'un altre sínode a la ciutat gal·la de Besiers²⁹. Pel que fa a la data d'aquest concili tarraconense, els indicis cronològics disponibles permeten datar-lo, amb seguretat, durant l'any 420³⁰.

Segons l'exposició de Consenci, Frontó rep a Tarragona els seus

²⁴. Si bé la trama central dels fets que es narren a l'*ep. 11** no presenta greus problemes de veracitat històrica, es tracta, però, d'una exposició plena d'efectes escènics i, en bona mesura, de caire hagiogràfic -vegeu nota 15-, cf., respecte d'això, AVGVSTINVS, *C. mend.*, 3, 4, *CSEL* 41, p. 474, lín. 17-23.

²⁵. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, p. 51-70.

²⁶. Com s'indica a l'inici del *Contra mendacium*, Agustí redacta aquesta obra, resposta a l'*ep. 11** de Consenci, un any després d'haver rebut, conjuntament amb altres escrits de Consenci, l'*ep. 11**, cf. AVGVSTINVS, *C. mend.*, 1, 1, p. 469, lín. 4-6.

²⁷. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 1, 4, p. 52, lín. 6-8.

²⁸. Vegeu notes 31-32 i 34-35.

²⁹. Vegeu notes 54-58.

³⁰. En narrar l'estada de Frontó a la *Tarraconensis*, l'*ep. 11** de Consenci esmenta la presència del *comes Asteri* -cf. MARTINDALE, *The Prosopography...*, citat, p. 171, *Asterius* 4- a *Hispania* -cf. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 7-12, p. 56-60; vegeu notes 49-51-, presència documentada per Idaci l'any 420 -YDATIVS, *Cont. Chron. Hieron.*, a. 420, 66, ed. de BURGESS, R. W. (1993): *The Chronicle of Hydatius and the Consularia Constantinopolitana*, Oxford, p. 86-. De tot això cal també concloure que l'*ep. 11** de Consenci no pot haver estat escrita abans del 420 i que, en conseqüència, el *Contra mendacium* -vegeu nota 26- no és anterior a l'any 421, essent probablement enviat a Consenci durant la primavera de l'any 422 -cf. AVGVSTINVS, *C. mend.*, 1, 1, p. 469, lín. 6-8-. Pel que fa a la resta, aquesta cronologia concorda amb el lloc que ocupa el *Contra mendacium* a les *Retractationes* d'Agustí -cf. AVGVSTINVS, *Retract.*, 2, 86, *CSEL* 36, p. 199-, obra que s'esmenta immediatament abans del *Contra duas epistolas Pelagianorum* que Agustí envia a Bonifaci I, pontífex que fou sepultat el 4 de setembre del 422, cf. DUCHESNE, L. (1955): *Le Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire*, I, París, p. 229, nota 14. DIVJAK, J. (1981): *Sancti Aurelii Augustini opera. Epistolae ex duobus codicibus nuper in lucem prolatae*, Viena (*CSEL* 88), p. LVIII-LIX, data l'*ep. 11** de Consenci durant els anys 418/419, i el *Contra mendacium*, durant l'any 420, cronologies que, entre d'altres, segueixen Wankenne i Amengual -la qual cosa implica datar el concili durant l'any 419-, cf.: AMENGUAL, *Informacions...*, citat, p. 324; WANKENNE, *La correspondance...*, citat, p. 227; AMENGUAL, *L'església...*, citat, p. 7; ID., *Els orígens...*, citat, p. 186-187

escrits³¹, i, entre aquests textos, hi ha els llibres³² que Consenci havia redactat -com si fos un autor priscil·lianista- a instància del bisbe Patrocle d'Arle³³, així com cartes i instruccions³⁴, escrits que Consenci adreça a Frontó per tal de descobrir els priscil·lianistes de la *Tarraconensis*³⁵. Seguint aquestes directrius, Frontó, fent-se passar per priscil·lianista, esbrina, mitjançant la informació que obté de Severa³⁶ -el nom de la qual li havia també proporcionat Consenci-, que el cap dels priscil·lianistes era el prevere Sever³⁷, a qui els bàrbars havien robat tres grans còdexs que contenien literatura màgica, còdexs que havien estat després lliurats pels bàrbars al bisbe de Lleida Sagicci³⁸ -al qual també complaïa la literatura màgica- que en sotragué les parts més escabroses³⁹ i les vengué a Sever⁴⁰. S'assabenta, igualment, que Sagicci va enviar les restants parts dels escrits, disposades en un únic còdex, a Ticià⁴¹ -el bisbe metropolità de Tarragona-, adjuntant a aquesta tramesa una carta notificant-li que només li enviava el còdex que considerava heterodox i que havia deixat els altres dos a l'arxiu de la seva esglé-

³¹. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 1, p. 52-53; ID., *Ep.*, 11*, 10, 3-10, p. 58-59. Cf. ID., *Ep.*, 11*, 27, 3, p. 70.

³². ID., *Ep.*, 11*, 1, 1-2, p. 51-52; ID., *Ep.*, 11*, 1, 5, p. 52; ID., *Ep.*, 11*, 2, 1, p. 53; ID., *Ep.*, 11*, 27, 2, p. 69-70.

³³. Cf.: DUCHESNE, L. (1894): *Fastes épiscopaux de l'ancienne Gaule*, I, París, p. 93-110; GRIFFÉ, *La Gaule...*, citat, p. 146-154; PIETRI, *Roma Christiana...*, citat, p. 1006-1021; GAUDEMET, J. (1989): *L'Église dans l'Empire romain (IVe-Ve siècles)*, París (2ª ed.), p. 386-387 i 399-401; AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 269-271.

³⁴. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 1, p. 52-53; ID., *Ep.*, 11*, 10, 3, p. 58.

³⁵. ID., *Ep.*, 11*, 1, 3-5, p. 52; ID., *Ep.*, 11*, 2, 2, p. 53; ID., *Ep.*, 11*, 10, 3-6, p. 58. Cf. ID., *Ep.*, 11*, 27, 3, p. 70.

³⁶. Cf. AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 274.

³⁷. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 2-3, p. 53. Amb relació a Sever, cf. AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 274-275.

³⁸. Cf. AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 272-273.

³⁹. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 4-8, p. 53-54; ID., *Ep.*, 11*, 3, 3, p. 54.

⁴⁰. ID., *Ep.*, 11*, 3, 3, p. 54; ID., *Ep.*, 11*, 14, 3, p. 61-62; ID., *Ep.*, 11*, 16, 2, p. 63; ID., *Ep.*, 11*, 16, 2, p. 63.

⁴¹. Cf. AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 278-280.

sia⁴². Severa explica, així mateix, a Frontó que, per tal de decidir sobre l'ortodòxia del còdex, el metropolità el reexpedí al bisbe de qui depenia Sever, Siagri d'Osca⁴³, el qual acabà acceptant la versió del seu prevere i li retornà el còdex⁴⁴.

Una vegada obtinguda aquesta informació, Frontó incoa un procés eclesiàstic inculpant Severa i Sever, ambdós parents del *comes* Asteri⁴⁵. Si bé inicialment Severa ratifica el que havia explicat a Frontó, després, fent costat a Sever, ho nega i, tenint el suport de la filla del *comes*, els dos acusats es converteixen en inculpadors de Frontó, culpant-lo de ser un calumniador⁴⁶. Arran d'aquests posicionaments, el tribunal eclesiàstic insta Sagicci i Siagri que li facin arribar els còdexs que havien estat robats a Sever⁴⁷.

Sempre segons el relat de Consenci, aleshores Sever envia un agent a la seva hisenda per tal de recollir els còdexs i de portar-los a Sagicci, a qui escriu Sever explicant-li el seu pla; però, just abans que l'home de Sever portés els còdexs a Lleida, Sagicci -davant la manca de notícies de Sever i sabent que Siagri també havia de trametre a Tarragona un còdex que no tenia- havia escrit a Siagri dient-li que, arran d'haver estat ell l'encarregat d'examinar l'ortodòxia de Sever, feia poc que li havia enviat els dos còdexs que tenia de Sever, però, que, en no trobar-lo el seu enviat, els còdexs s'havien lliurat al mateix Sever, demanant-li Sagicci que anés a casa de Sever, agafés els còdexs i els hi portés secretament⁴⁸. Sever també escriu a Asteri i a altres poderosos parents i amics seus per tal de notificar-los que Frontó acusava la família del comte⁴⁹, la qual cosa provoca l'anada del

⁴². CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 2, 7-8, p. 53-54.

⁴³. Cf. AMENGUAL, *Els orígens...*, citat, p. 276-277.

⁴⁴. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 3, 1-2, p. 54.

⁴⁵. ID., *Ep.*, 11*, 4, 1-3, p. 54-55. Amb relació a Asteri, cf. MARTINDALE, *The Prosopography...*, citat, p. 171, *Asterius* 4.

⁴⁶. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 4-6, p. 54-56; ID., *Ep.*, 11*, 9, 2, p. 57-58.

⁴⁷. ID., *Ep.*, 11*, 7, 1, p. 56.

⁴⁸. ID., *Ep.*, 11*, 14, p. 61-62.

⁴⁹. ID., *Ep.*, 11*, 7, 2, p. 56. Cf. ID., *Ep.*, 11*, 9, 2, p. 57-58.

comte a Tarragona. Asteri anà a l'església en la qual estava Frontó i a on es veia la seva causa⁵⁰ i, després d'interrogar Frontó, se'n va de Tarragona i deixa tot l'afer de Frontó a mans del tribunal eclesiàstic -segons Consenci, hostil a Frontó⁵¹.

La causa entra en una nova fase amb l'arribada a Tarragona de Sagicci portant els dos còdexs i amb l'acusació que Frontó fa al bisbe de Lleida, involucrant-lo en l'afer dels còdexs⁵². A diferència de Sagicci, Siagri, que arriba a Tarragona després de Sagicci, pren la resolució de ser veraç i, abans d'exposar-ho al tribunal, així ho explica a Frontó, el qual també tenia documents que inculpaven Sagicci⁵³. Frontó i Siagri es posen d'acord i, després que Sagicci negués reiteradament les acusacions que li feia Frontó, aquest darrer lliurà al tribunal la carta tramesa per Sagicci a Siagri, la qual cosa -donat que Sagicci era bisbe- comportà que Ticià convoqués un concili (*ait de episcopi statu non nisi multos episcopos ferre posse sententiam*)⁵⁴, sínode que se celebrà (*initum super hac re deinceps constat fuisse concilium*), sens dubte a Tarragona⁵⁵.

Aquest concili, al qual assistiren set bisbes, exculpà tots els que havien estat acusats per Frontó i també decidí destruir tant els còdexs com els altres documents incriminatoris⁵⁶. Aleshores Frontó s'encaminà a Arle per tal d'aconseguir el suport de Patrocle, i obtingué d'ell la convocatòria d'un nou sínode a Besiers, concili, aquest, al qual s'haurien de presentar tant els set bisbes que havien participat en el concili de Tarragona com els

⁵⁰-ID., *Ep.*, 11*, 7, 3, p. 56-57; ID., *Ep.*, 11*, 8-10, p. 57-59; ID., *Ep.*, 11*, 11, 1-2, p. 59

⁵¹. ID., *Ep.*, 11*, 11, 3-8, p. 59; ID., *Ep.*, 11*, 12, 1-2, p. 60. L'actuació d'Asteri s'explica, en bona mesura, per la protecció que Frontó devia tenir del mateix Constanci, vegeu nota 23.

⁵². CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 15, 1, p. 62; ID., *Ep.*, 11*, 16, p. 63; ID., *Ep.*, 11*, 17, 1, p. 64.

⁵³. ID., *Ep.*, 11*, 15, 2-3, p. 62-63; ID., *Ep.*, 11*, 17, 4-6, p. 64; ID., *Ep.*, 11*, 18, p. 65.

⁵⁴. ID., *Ep.*, 11*, 19-20, p. 65-66. Cf., per exemple, *Conc. Nicaen.* (325), càn. 5, p. 27-28

⁵⁵. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 21, 1, p. 66. Respecte a aquest concili, cf.: AMENGUAL, *Informacions...*, citat, p. 324 i 328; ID., *L'església...*, citat, p. 11-12 i 14-15; ID., *Els orígens...*, citat, p. 195, 259, 265, 273 i 280. MOREAU, *Lettre 11**, citat, p. 221, diu que aquest sínode, si realment va tenir lloc, fou només una paròdia. Per a la data d'aquest concili, vegeu nota 30.

⁵⁶. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 21, p. 66-67.

que havien estat jutjats per aquests set bisbes⁵⁷. No consta, però, que tingués lloc aquest sínode de Besiers. El mateix Consenci explica a Agustí que no té cap dubte sobre la negativa dels bisbes hispans a acudir a aquest concili i, a més, li notifica la possibilitat que Patrocle, conjuntament amb altres bisbes gals, demani la intervenció de l'emperador per tal de posar fi al priscil·lianisme⁵⁸.

La correspondència d'Ascani i d'altres bisbes de la *Tarraconensis* amb Hílar

Els concilis de la *Tarraconensis* es tornen a documentar a mitjan segle V. Segons la carta⁵⁹ enviada, cap el 464⁶⁰, al papa Hílar pel metropolità de Tarragona Ascani⁶¹ i bona part de l'episcopat de la seva província, el bisbe Silvà de Calahorra havia ordenat, l'any 455 o 456⁶², un bisbe sense que ho demanés el poble i en contra tant dels cànons de Nicea com de la seu

⁵⁷. ID., *Ep.*, 11*, 23, p. 67. Aquesta actitud de Patrocle mostra, una vegada més, la seva voluntat d'estendre la seva jurisdicció, en aquest cas cap a *Hispania*, vegeu nota 33.

⁵⁸. CONSENTIVS, *Ep.*, 11*, 24, p. 68. Vegeu nota 14.

⁵⁹. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, *apud* HILARVS, *Ep.*, ed. de THIEL, A. (1868): *Epistulae Romanorum Pontificum genuinae*, I (únic aparegut), Braunsberg, p. 155-157.

⁶⁰. Vegeu nota 62.

⁶¹. Cf. VILELLA, La correspondència..., citat, p. 471-479.

⁶². ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156, diuen a Hílar que aquesta primera ordenació irregular fou realitzada per Silvà feia ja més de set o vuit anys (*iam ante septem aut octo amplius annos*). L'*ep.* 13* -originada per la segona ordenació irregular de Silvà, vegeu nota 69- és algun temps (*iam dudum*) anterior -cf. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 3, *apud* HILARVS, *Ep.*, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 158- en la segona carta -*ep.* 14*- testimoniada dels bisbes de la *Tarraconensis* a Hílar. Ambdues cartes són llegides -HILARVS, *Ep.*, 15, 4-8, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 162-163- en el concili romà que té lloc el 19 de novembre del 465 -la data d'aquest concili és indicada a l'inici de l'*ep.* 15 d'Hilari: HILARVS, *Ep.*, 15, 1, p. 159, vegeu nota 90-. D'altra banda, en aquest concili romà, Hílar indica que els fets -la segona ordenació irregular de Silvà i la també irregular successió a la seu de Barcelona, vegeu notes 78 i 82- que li exposen els bisbes de la *Tarraconensis* són recents (*noua*): HILARVS, *Ep.*, 15, 4, p. 162. En conseqüència, si bé no és possible datar amb precisió les dues cartes dels bisbes de la *Tarraconensis* enviades a Hílar i els fets que s'hi narren, a partir d'aquestes indicacions l'*ep.* 14* no sembla ser anterior a l'any 465 i l'*ep.* 13* sembla escrita durant l'any 464, cartes que probablement es redacten en sengles concilis provincials celebrats anualment -vegeu nota 65-. Esdevé, per tant, cap a l'any 455 o 456, la primera ordenació irregular testimoniada de Silvà, i cap a l'any 464, la segona.

apostòlica⁶³. Aquesta ordenació de Silvà fa que Ascani i altres bisbes amonestin el seu col·lega de Calahorra⁶⁴, amonestació que fou probablement acordada en un concili de la *Tarraconensis*⁶⁵. Cap el 464⁶⁶, Silvà, però, torna a conferir -sens dubte en morir l'ordenat anteriorment per ell-, en el mateix lloc que abans⁶⁷, l'episcopat a un prevere que depenia d'un altre bisbe⁶⁸ i, segons s'explica a Hílar, Silvà realitza aquesta ordenació violentant la voluntat del prevere i en contra dels cànons nicens⁶⁹.

⁶³. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156. Amb relació al caràcter obligatori que té la petició del poble -vegeu notes 81-82- en les ordenacions episcopals, cf. LEO I, *Ep.*, 13, ed. de SILVATAROUCA, C. (1937): *Epistularum Romanorum Pontificum ad uicarios per Illyricum aliosque episcopos collectio Thessalonicensis*, Roma, p. 61, lín. 38-40. Respecte a l'estipulat pels cànons de Nicea, vegeu nota 69. Pel que fa a les diferents hipòtesis formulades amb relació a la seu dels bisbes ordenats irregularment per Silvà, cf. LARRAÑAGA, K. (1989): En torno al caso del obispo Silvano de Calagurris: consideraciones sobre el estado de la iglesia del alto y medio Ebro a fines del Imperio, *Veleia*, 6, p. 171-191, p. 171-176.

⁶⁴. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156.

⁶⁵. Segons l'*ep.* 13*, la decisió de fer un advertiment a Silvà fou presa per diferents bisbes de la *Tarraconensis* -més o menys els mateixos que escriuen l'*ep.* 13* i l'*ep.* 14* a Hílar-: ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156. Igual que les altres decisions col·lectives dels bisbes de la *Tarraconensis* documentades en la correspondència mantinguda entre aquests bisbes i Hílar, aquesta amonestació efectuada a Silvà també sembla tenir lloc en un dels concilis provincials. En les seves cartes -redactades probablement en dos d'aquests sínodes, vegeu nota 62- a Hílar, els bisbes de la *Tarraconensis* es refereixen en dues ocasions a aquests concilis -ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 3, p. 156 i EID., *Ep.*, 14*, 1, p. 157-, i també hi al·ludeix Hílar -HILARVS, *Ep.*, 17, 1, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 169-. Com documenta el mateix Hílar, pel sud de la Gàl·lia aquests sínodes serien celebrats anualment: HILARVS, *Ep.*, 9, 2, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 147. Per a l'activitat conciliar tarraconense evidenciada per la correspondència d'Ascani i altres bisbes amb Hílar, cf. LAMBERT, A. (1930): *Ascanius, Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, IV, col. 876-880 i, sobretot, ESPINOSA, U. (1984): *Calagurris Iulia*, Logroño, p. 277-278. Molt més migrada és la informació que es dona a HEFELE, Ch. J. i LECLERCQ, H. (1908): *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*, II, 2, París, p. 902-904.

⁶⁶. Vegeu nota 62.

⁶⁷. Vegeu nota 63.

⁶⁸. THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 155, nota 7, considera que el prevere ordenat bisbe per Silvà depenia del bisbe de Saragossa.

⁶⁹. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156. Vegeu nota 63. Amb relació a la prohibició d'ordenar, en una determinada església, un clerge que pertany a una altra, cf.: SIRICIVS, *Ep.*, 5, 2, *PL* 13, col. 1159; INNOCENTIVS I, *Ep.*, 2, 10, *PL* 20, col. 475. Per a la interdicció d'ordenar bisbes en contra de la seva voluntat, cf.: CAELESTINVS I, *Ep. ad episc. per Viennen. et Narbon.*, 7, *PL* 50, col. 434; LEO I, *Ep.*, 14, 5, *PL* 54, col. 673. Quant als cànons nicens, cf.: *Conc. Nicaen.* (325), càn. 4, p. 26; *Conc. Nicaen.* (325), càn. 6, p. 28-29; *Conc. Nicaen.* (325), càn. 15, p. 36-37; *Conc. Nicaen.* (325), càn. 16, p. 37-38.

Aquesta segona ordenació irregular de Silvà degué ser també tractada en un concili provincial⁷⁰, sínode en el qual es decidiria sotmetre la conducta de Silvà a Roma⁷¹ i en el qual es redactaria la carta adreçada a Hílar -ep. 13*- . És significatiu que els bisbes demanin a Hílar que els digui què han de fer pel que fa a això, a fi que, reunits en un concili (*fraternitate collecta*), sàpiguen com actuar amb l'ordenant i amb l'ordenat⁷².

D'altra banda, de la segona carta⁷³ escrita per Ascani i altres bisbes de la *Tarraconensis* a Hílar⁷⁴, es desprèn que aquests bisbes donen el seu consentiment⁷⁵ -sens dubte mitjançant un acord conciliar pres a petició del bisbe Nundinari de Barcelona- a la creació d'una nova seu episcopal dins del territori que fins aleshores havia format part de la diòcesi de Barcelona -molt probablement, a Terrassa⁷⁶- i, també, que Nundinari ordenés Ireneu com a bisbe d'aquesta nova seu⁷⁷.

Un altre sínode testimoniàt és el que ratificà la irregular successió de Nundinari per Ireneu, concili en el qual participà, així mateix, Ascani⁷⁸ i que no sabem si se celebrà abans o després del sínode en el qual es redactà

⁷⁰. Vegeu nota 65.

⁷¹. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2-3, p. 156-157.

⁷². EID., *Ep.*, 13*, 3, p. 156-157.

⁷³. Vegeu nota 62.

⁷⁴. Vegeu notes 84-86.

⁷⁵. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 2, p. 158: *quem ipse antea in dioecesi sua nobis uolentibus constituerat*.

⁷⁶. *Egara* es documenta com a seu episcopal segura a partir del 516: *Conc. Tarrac.* (516), ed. de MARTÍNEZ i RODRÍGUEZ, *La Colección...*, citat, p. 281, lín. 157-159.

⁷⁷. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 2, p. 157-158. Vegeu nota 65.

⁷⁸. Cf. HILARVS, *Ep.*, 17, 1, p. 169. Vegeu notes 65 i 108.

l'*ep.* 13*⁷⁹. Nundinari havia disposat, segons la seva suprema voluntat, que Ireneu, ja bisbe, fos el seu successor a la seu barcelonina⁸⁰, substitució que -així es diu- també havia demanat tot el clergat i el poble de Barcelona, així com els *optimates* i la majoria dels provincials⁸¹.

Segons indiquen Ascani i altres bisbes a Hílar, en aquest concili, els bisbes reflexionen sobre la voluntat de Nundinari, comproven la vida d'Ireneu, consideren la noblesa i la multitud dels que demanaven que Ireneu fos bisbe de Barcelona i el benefici que això comportava a l'església d'aquesta ciutat, i consideren, finalment, molt adequada la substitució volguda per Nundinari, sobretot si es tenia en compte que l'església del municipi, en el qual abans havia estat ordenat Ireneu, sempre havia format part de la diòcesi de Barcelona⁸².

Després de tenir lloc la successió de Nundinari per Ireneu, Ascani i altres bisbes participen en un nou concili provincial⁸³. Sembla que és en aquest sínode -o poc abans- quan aquests bisbes són instats pel *dux prouvinciae* Vicenç a tornar a escriure una carta a Hílar⁸⁴, carta -*ep.* 14*⁸⁵-, redac-

⁷⁹. Si bé el cas d'Ireneu és exposat a Roma amb posterioritat al de Silvà, la successió de Nundinari per Ireneu pot ser anterior a la segona ordenació irregular documentada de Silvà. Els bisbes informen Hílar de la successió realitzada a Barcelona quan Ireneu ja estava a la seu d'aquesta ciutat, és a dir, després que els bisbes haguessin acceptat -sense consultar-ho abans amb Roma- la voluntat de Nundinari. Aquesta seqüència dels fets sembla indicar que Ascani i els altres bisbes no eleven aquest cas a Roma fins que la *pars* de Silvà es disposa a recórrer a Hílar -vegeu notes 96 i 98-, i així s'estén també millor el fet que els bisbes de la *Tarraconensis* exposin al pontífex el que havia succeït a Barcelona a instància de Vicenç -vegeu nota 84.

⁸⁰. Alguns autors consideren que Ireneu era fill de Nundinari, cf.: MUNDÓ, A. M. (1992): El bisbat d'Ègara de l'època tardoromana a la carolíngia, *Simposi internacional sobre les Esglésies de Sant Pere de Terrassa*, Terrassa, p. 41-49, p. 44; TEJA, R. (1995): Las dinastías episcopales en la Hispania tardorromana, *Cassiodorus*, 1, p. 29-39, p. 36.

⁸¹. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 2, p. 157-158. D'aquest paràgraf -igual que d'HILARVS, *Ep.*, 16, 1, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 165-166-, s'infereix clarament l'existència d'aristocràcies regionals molt atentes als governs episcopals de les seves zones. Vegeu notes 97-98.

⁸². ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 2, p. 158. En relació amb la indicació de la vida adequada d'Ireneu per a ser bisbe, cf. *Conc. Nicaen.* (325), càn. 9, p. 31-32.

⁸³. Cf. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 1, p. 157. Vegeu nota 65.

⁸⁴. EID., *Ep.*, 14*, 1, p. 157. Respecte al *dux prouvinciae* Vicenç, cf. GARCÍA MORENO, L. A. (1977): *Vincentius dux prouvinciae Tarraconensis*. Algunos problemas de la organización militar del Bajo Imperio en Hispania, *Hispania Antiqua*, 7, p. 79-89. Vegeu nota 98.

⁸⁵. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, p. 157-158.

tada probablement en aquest concili⁸⁶, que és tramesa a Roma abans del 19 de novembre del 465⁸⁷.

En aquesta carta, demanen a Hílar que ratifiqui la conformitat donada per ells a la successió de Nundinari per Ireneu, la qual cosa -diuen- li exposen tant per desig de gairebé tota la província (*uoto pene omnis prouinciae*) com seguint l'antiga pràctica de consultar Roma⁸⁸. Una vegada demanat el pronunciament favorable del pontífex respecte al cas d'Ireneu, els bisbes conclouen l'*ep.* 14* sol·licitant una altra vegada a Hílar que es pronunciï sobre el cas de Silvà⁸⁹.

Les dues cartes dels bisbes de la *Tarraconensis* es llegeixen, el 19 de novembre del 465⁹⁰, en un concili romà⁹¹ -reunit a la basílica de Santa Maria la Major⁹²- presidit per Hílar⁹³. En aquest concili, és condemnada tant la successió de Nundinari per Ireneu⁹⁴ com l'ordenació realitzada per Silvà⁹⁵. És probablement després d'haver-se celebrat aquest sínode quan

⁸⁶. Cf. EID., *Ep.*, 14*, 1, p. 157: *prouinciali litterario sermone*.

⁸⁷. Vegeu nota 62.

⁸⁸. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 1-2, p. 157-158. Cf. HILARVS, *Ep.*, 16, 1, p. 165.

⁸⁹. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 14*, 3, p. 158.

⁹⁰. La data és indicada a l'inici de l'*ep.* 15 -o *decretum synodale*- d'Hílar mitjançant la menció del consolat de Flavi Basilisc i Hermineric -cf. MARTINDALE, *The Prosopography...*, citat, p. 212-214, *Fl. Basiliscus* 2 i p. 549, *Herminericus*-. HILARVS, *Ep.*, 15, 1, p. 159.

⁹¹. *Ep.* 14*: ID., *Ep.*, 15, 5-8, p. 162-163; ID., *Ep.*, 16, 3, p. 167. *Ep.* 13*: ID., *Ep.*, 15, 9, p. 163; ID., *Ep.*, 16, 3, p. 167. Les *ep.* 13* i 14* dels bisbes de la *Tarraconensis* s'han conservat a causa de trobar-se recollides -juntament amb els comentaris i aclamacions que realitzen els bisbes en escoltar les diferents parts del seu contingut- en les actes d'aquest concili romà.

⁹². HILARVS, *Ep.*, 15, 1, p. 159.

⁹³. ID., *Ep.*, 15, p. 159-165.

⁹⁴. ID., *Ep.*, 15, 4, p. 162; ID., *Ep.*, 15, 6-7, p. 162-163; ID., *Ep.*, 15, 11, p. 164-165.

⁹⁵. ID., *Ep.*, 15, 10-11, p. 163-165.

Hílar rep una carta⁹⁶ dels *honorati* i dels *possessores* de la part occidental de la *Tarraconensis* en la qual es disculpava l'actuació de Silvà⁹⁷ i s'informava Hílar d'altres ordenacions irregulars⁹⁸.

Després de les apel·lacions que li arriben des de la *Tarraconensis*, Hílar escriu dues cartes de resposta als bisbes d'aquesta província. L'*ep.* 16⁹⁹, datada el 30 de desembre del 465¹⁰⁰, és adreçada a tot el conjunt episcopal i s'hi adjunta un exemplar de les actes del concili romà¹⁰¹. L'*ep.* 17¹⁰²,

⁹⁶. THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 173, data aquesta carta abans del 19 de novembre del 465, però en el concili romà celebrat en aquesta data -vegeu nota 90- no s'esmenta aquesta carta i l'única al·lusió a ella apareix en l'*ep.* 16 d'Hílar -vegeu nota 97-, datada el 30 de desembre del 465 -vegeu nota 100-. Sembla també evidenciar que la carta en defensa de Silvà arribà a Roma després de celebrar-se el concili la diferència existent, en relació amb Silvà, entre la decisió del concili -vegeu nota 95- i la decisió d'Hílar -vegeu notes 105-107-, diferència que, en canvi, no es dona en el cas d'Ireneu. La permissivitat que, el 30 de desembre del 465, mostra Hílar cap a Silvà s'explicaria pel fet que, en aquest moment, el pontífex disposés de més informació.

⁹⁷. HILARVS, *Ep.*, 16, 1, p. 165-166. En relació amb l'actuació dels *honorati* i *possessores* en les eleccions episcopals, cf.: CAELESTINVS I, *Ep. ad episc. per Viennen. et Narbon.*, 7, col. 434; LEO I, *Ep.*, 10, 6, PL 54, col. 634; STEPHANVS LARISS., *Libell. ad Bonif. II papam*, 1, ed. de SILVA-TAROUCA, *Epistularum...*, citat, p. 3-4, lín. 46-52.

⁹⁸. HILARVS, *Ep.*, 16, 1, p. 166. En referir a Hílar altres casos d'ordenacions irregulars -per tal de posar de manifest que la feta per Silvà no era una excepció-, els *honorati* i *possessores* -potser encara membres del *concilium prouinciale*- del mitjà i alt Ebre probablement al·ludrien també a la portada a terme a Barcelona; en l'*ep.* 14* es diu explícitament que només la majoria dels provincials (*plurimi prouinciales*) -no tots- estaven d'acord amb la successió de Nundinari per Ireneu -vegeu nota 81-. Si bé, segons indica Hílar, la segona carta dels bisbes que s'oposen a Silvà arribà a Roma abans que l'escripta pels defensors d'aquest darrer; el fet que els bisbes escriguin, a instància del *dux prouinciae*, la seva segona carta al pontífex per exposar-li, bàsicament, el cas d'Ireneu -cas que ja havien resolt anteriorment-, sembla indicar l'existència, entre la zona oriental i l'occidental de la *Tarraconensis*, d'un considerable conflicte -vegeu nota 79-. Encara que en la correspondència d'Hílar la divisió de la *Tarraconensis* es documenta, sobretot, en la província eclesialística, cal considerar també que l'àrea occidental d'aquesta província, on hi havia la seu de Silvà -cf. ASCANIVS *et alii*, *Ep.*, 13*, 2, p. 156: *in ultima parte nostrae prouinciae constitutus*-, resta gradualment desvinculada del poder imperial i de la mateixa Tarragona, i la desintegració eclesialística està orgànicament vinculada a la desintegració política. Pel que fa a la resta, el mateix Hílar es refereix a la *temporum necessitate*: HILARVS, *Ep.*, 16, 1, p. 166; ID., *Ep.*, 17, 2, p. 170. Cf., sobre això, LAMBERT, Ascanius, citat, col. 878 i LARRAÑAGA, En torno al caso..., citat, p. 181-190.

⁹⁹. HILARVS, *Ep.*, 16, p. 165-169.

¹⁰⁰. La data és indicada a la fi de la carta mitjançant l'esment del consolat de Flavi Basilisc i Hermineric: HILARVS, *Ep.*, 16, 6, p. 168-169. Vegeu nota 90.

¹⁰¹. ID., *Ep.*, 16, 3, p. 167. Cf. ID., *Ep.*, 15, 12, p. 165.

¹⁰². ID., *Ep.*, 17, p. 169-170.

sens dubte de la mateixa data que l'anterior¹⁰³, és dirigida només a Ascani. Les dues cartes són enviades per Hílar a través del seu sotsdiaca Trajà¹⁰⁴.

En aquestes respostes, Hílar indica que, després de considerar els fets i tenint en compte les necessitats de l'època, ha decidit ser indulgent amb els bisbes que havien efectuat ordenacions episcopals irregulars, però que, és clar, no s'han de repetir, i que per tant Ascani ha d'estar especialment atent a aquest aspecte¹⁰⁵. Pel que fa als bisbes que havien estat ordenats sense el coneixement d'Ascani, Hílar estipula que, malgrat merèixer ser depositats¹⁰⁶, també els permet que segueixin tenint el rang episcopal sempre que no fossin esposos de vídua i s'haguessin casat amb una verge. Així mateix, Ascani remarca que cal tenir molta cura per tal que no hi hagi dos bisbes en una mateixa seu i que no siguin ordenats bisbes els penitents o aquells que no tinguin formació literària o estiguin mancats d'una part del

¹⁰³. LAMBERT, Ascanius, citat, col. 876 i 879, considera que l'*ep.* 17 d'Hílar és la resposta del pontífex a una carta -no conservada- que li envia Ascani en nom dels bisbes de la *Tarraconensis* reunits en un concili celebrat l'any 466. Segons Lambert, en aquesta carta, Ascani demana -en nom dels participants d'aquest suposat sínode- a Hílar el perdó per a Ireneu i, versemblantment, un càstig més sever per a Silvà i els seus còmplices, peticions que no accepta Hílar, el qual torna a enviar Trajà a *Hispania*. Per a aquesta interpretació, Lambert es fonamenta en el *concilium* que cita Hílar quan retreu a Ascani que no hagi imposat, en el cas d'Ireneu, la seva autoritat als altres bisbes -vegeu nota 108-. El sínode a què al·ludeix Hílar en la seva *ep.* 17 es refereix, però, al concili provincial en el qual els bisbes de la *Tarraconensis* acceptaren la successió de Nundinari per Ireneu -vegeu nota 78-. Quant a la resta, si bé l'*ep.* 17 d'Hílar no està datada, el seu contingut coincideix amb el de l'*ep.* 16, i és sens dubte Trajà el portador -vegeu nota 104-, en un únic viatge, d'ambdues -conjuntament amb les actes del concili romà, vegeu nota 101-, una dirigida al conjunt episcopal de la *Tarraconensis* i una altra al metropolità.

¹⁰⁴. HILARVS, *Ep.*, 16, 6, p. 168; ID., *Ep.*, 17, 1, p. 169; ID., *Ep.*, 17, 3, p. 170.

¹⁰⁵. ID., *Ep.*, 16, 1-2, p. 166. Cf. ID., *Ep.*, 15, 2, p. 161.

¹⁰⁶. ID., *Ep.*, 16, 5, p. 167-168; ID., *Ep.*, 17, 2, p. 170. Vegeu nota 95. Cf.: HILARVS, *Ep.*, 10, 3, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 149; INNOCENTIUS I, *Ep.*, 3, 5, col. 489-490; ZOSIMVS, *Ep.*, 6, *MGH ep* 3, p. 8, lín. 20-28; ID., *Ep.*, 9, 1, *PL* 20, col. 670; SIMPLICIUS, *Ep.*, 1, 1, ed. de THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 175-176.

seu COS¹⁰⁷.

Quant al cas d'Ireneu, Hílar diu que el concili de Nicea també prohibeix que un bisbe canviï de seu, canvi que, a més, realitzà Ireneu amb la connivència i petició dels bisbes -entre els quals hi ha el mateix metropolità- que demanen a Roma la seva ratificació, cosa a la qual es nega rotundament Hílar¹⁰⁸. Hílar estableix que Ireneu ha de deixar l'església de Barcelona i ha de tornar a la seva i que el nou bisbe de Barcelona ha de pertànyer al clergat d'aquesta ciutat i ha de ser elegit per Ascani¹⁰⁹. Hílar insta els bisbes que tot això es faci tal com ell ha estipulat, dient-los-hi també, Hílar, que Ireneu ha de ser depositat pel col·legi episcopal (*remouendum se ab episcopali consortio esse*) si es nega a marxar de Barcelona¹¹⁰. Per tal d'assegurar-se l'acompliment del que ha decidit, Hílar estableix que les seves disposicions es portin a terme a instància del seu sotsdiaca Trajà, enviat, com a delegat seu, pel pontífex a *Hispania* per tal de preservar la disciplina eclesiàstica¹¹¹.

¹⁰⁷. HILARVS, *Ep.*, 16, 5, p. 167-168; ID., *Ep.*, 17, 2-3, p. 170. Cf. ID., *Ep.*, 15, 2, p. 161. Respecte a la prohibició de matrimoni amb una vídua, cf.: SIRICIVS, *Ep.*, 1, 12, *PL* 13, col. 1141; ID., *Ep.*, 5, 2, col. 1159; INNOCENTIVS I, *Ep.*, 2, 7, col. 473; ID., *Ep.*, 37, 4, *PL* 20, col. 604; LEO I, *Ep.*, 14, 3, col. 672. En relació amb el matrimoni dels clergues amb una verge, cf.: INNOCENTIVS I, *Ep.*, 3, 10, col. 492; ID., *Ep.*, 37, 4, col. 604. El concili de Nicea ja prohibeix l'existència de dos bisbes en una mateixa seu: *Conc. Nicaen.* (325), càn. 8, p. 30-31. Prenent en consideració el que havia passat a la *Tarraconensis*, la prohibició que hagi, coetàniament, dos bisbes en una mateixa església pot fer al·lusió tant a Barcelona com a la seu que havia deixat Ireneu en convertir-se en bisbe de Barcelona, seu en la qual -malgrat no esmentar-se de manera explícita- possiblement ja hi havia un altre bisbe quan Hílar estableix la tornada a la mateixa d'Ireneu -vegeu nota 76-. Per la seva part, THIEL, *Epistulae...*, citat, p. 167, nota 13, considera que, en convertir-se Ireneu en bisbe de Barcelona, torna a quedar inclosa en aquesta seu el territori que havia pertangut a la seva anterior diòcesi. Respecte als mutilats, cf. *Conc. Nicaen.* (325), càn. 1, p. 23-24.

¹⁰⁸. HILARVS, *Ep.*, 16, 3, p. 166-167; ID., *Ep.*, 17, 1, p. 169. Cf. CAELESTINVS I, *Ep. ad episc. Apuliae et Calabriae*, 3, *PL* 50, col. 437.

¹⁰⁹. HILARVS, *Ep.*, 16, 4, p. 167; ID., *Ep.*, 17, 1, p. 169; ID., *Ep.*, 17, 3, p. 170. Cf.: ID., *Ep.*, 15, 4, p. 162; ID., *Ep.*, 15, 7, p. 163. Cf. LEO I, *Ep.*, 14, 8, col. 674.

¹¹⁰. HILARVS, *Ep.*, 16, 6, p. 168; ID., *Ep.*, 17, 3, p. 170.

¹¹¹. ID., *Ep.*, 17, 3, p. 170.